

HAK MI, GÖREV Mİ? AVRUPA ORTAK SİĞİNMA SİSTEMİ VE İLGİLİ MEVZUATTA ULUSLARARASI KORUMA ALTINDAKİ BİREYLERİN ENTEGRASYONU*

Sevgi ÇİLİNGİR**
Araştırma Makalesi

Öz

Avrupa Birliği (AB) üyesi devletlerin tabi olduğu uluslararası hukuk, uluslararası koruma altındaki bireylere (UKB), diğer göçmenlerden daha fazla destek olunmasını gerektirmektedir. UKB'nin yerleştikleri ülkelere entegrasyonu, Cenevre Konvansiyonu temelinde gelişen Birleşmiş Milletler (BM) yaklaşımında hak olarak kabul edilmektedir. Sığınmayı kısıtlamaya çalışan AB üyeleri ise entegrasyonu daha ziyade görev olarak ele almaktadır. Çalışma, Avrupa Ortak Sığınma Sistemi ve UKB ile ilgili diğer mevzuatta entegrasyon konusunu, BM ve AB üyesi devletlerin yaklaşımı ile mukayeseli olarak incelemektedir. Çalışmanın sonucunda, mevzuatın genel entegrasyon çerçevesinin BM yaklaşımına uyumlu olmasına rağmen, entegrasyon göstergeleri açısından kısıtlayıcı üye devlet yaklaşımını yansıttığı ortaya çıkmıştır. AB hukuku, asgari müştereklerin ötesine geçememiştir.

Anahtar kelimeler: Uluslararası Koruma, Entegrasyon, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Avrupa Ortak Sığınma Sistemi

Right or Duty? Integration of Beneficiaries of International Protection in the Common European Asylum System and Related Legislation

Abstract

International law, to which European Union (EU) members are subject, requires more support for beneficiaries of international protection (BIP) than other immigrants. Integration of BIP in the countries of settlement is regarded as a right

* Çalışma, 12-13.09.2019 tarihlerinde Karadeniz Teknik Üniversitesi tarafından düzenlenen "3rd Politics and International Relations Congress" kapsamında sunulan sözlü bildirinin genişletilmesi ile hazırlanmıştır.

** Araş. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-posta: sevgi.cilingir@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4597-6691.
Makalenin Gönderilme Tarihi: 27/12/2020 Kabul Edilme Tarihi: 16/02/2021

by the United Nations (UN) approach built upon Geneva Convention. Trying to restrict asylum, EU members regard it rather as a duty. The study analyses the issue of integration in the Common European Asylum System and other legislation related to BIP, in comparison with the approaches of the UN and EU member states. The results reveal that although the general integration framework of the legislation is compatible with the UN approach, it reflects the restrictive member state approach with respect to integration indicators. EU law could not surpass the least common denominator.

Keywords: International Protection, Integration, United Nations, European Union, Common European Asylum System

Giriş

Egemenlik ilkesi çerçevesinde, bir ülke sınırlarından içeri kabul edilecek göçmenlerin türü, sayısı ve yerleşim koşulları üzerindeki takdir yetkisi, esas olarak devletlere aittir.¹ Uluslararası koruma altındaki bireyler (UKB)² de göçmendir. Ancak, ülkelerinden zoraki koşullar nedeniyle acilen ayrılmaları ve muhtaç konumda bulunmaları, onları farklı kılmaktadır. Uluslararası koruma, göçe dair tutum ve tercihlerden ziyade, insani sorumluluk temelinde meşrulaştırılır. 1951 tarihli Mültecilerin Statüsüne dair Cenevre Konvansiyonu³ ile birlikte Birleşmiş Milletler (BM) çatısı altında kurumsallaşan bu yaklaşım, aynı zamanda devletlerin yetkilerini iradi olarak kısıtladıkları uluslararası bir hukuki rejim inşa etmiştir.⁴ Avrupa Birliği (AB)

¹ Gary P. Freeman, "Immigrant Incorporation in Western Democracies", *International Migration Review* 38, no. 3 (2004); Christian Joppke ve Eva Morawska, "Integrating Immigrants in Liberal Nation - States: Policies and Practices", içinde *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States*, ed. Christian Joppke ve Eva Morawska (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2002).

² *Beneficiaries of international protection*. Kavram genel anlamıyla, mültecilere ek olarak, çeşitli kategoriler altındaki sığınmacıları ifade eder. Avrupa Ortak Sığınma Sisteminin (AOSS), mülteciler dışındaki bireyleri kapsamına rağmen, mevzuatta UKB terimi, sadece bağlı koruma ve mülteci statülerini içermektedir. 2011/95/EU, OJ L337, 20.12.2011, Md. 2.b. Bu çalışmada UKB terimi ile AOSS terminolojisinden farklı olarak, AB sınırlarında uluslararası koruma talebinde bulunan ve AOSS tarafından kapsanan tüm bireyler kastedilmektedir.

³ *Convention Relating to the Status of Refugees*, 28.8.1951, UNTS no 189, 137. Çalışmanın devamında Konvansiyon olarak anılacaktır. 1967 Protokolü entegrasyona ilişkin hüküm içermemektedir. Protokol'e BMMYK'nın ilgili belgelerinde de atıf bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışma dışında tutulmuştur.

⁴ İltica rejimi, BM iltica ve insan hakları sözleşmeleriyle, imzacı devletlere yükümlülükler getirir. Örneğin, geri göndermeme yükümlülüğü, hem Konvansiyon'da (Md. 33.1), hem de İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'de (1984, UNTS no 1465, 85, Md. 3.1) kapsanmıştır. Berna Gündüz, "Non-

özelinde ise üye devletler, uluslararası hukukta mülteci haklarını düzenleyen temel belge olan Konvansiyon'a ek olarak, Avrupa Ortak Sığınma Sistemi (AOSS - *Common European Asylum System*) altında toplanan AB mevzuatına tabidir.

Batı toplumlarında, gelişmekte olan ülkeler kaynaklı göçe karşı tutumların gelişmesi, göçün kısıtlanması ve güvenleştirilmesi, diğer göç türlerinden farklı olmasına rağmen, UKB ile ilgili politikaları da etkilemekte, UKB'nin haklarının korunmasını zorlaştırmaktadır.⁵ Bu durum, AB'de 2015 yılından beri yaşanan mülteci krizi ile daha da belirginleşmiştir. Suriye krizi ile oluşan göç dalgasının uluslararası korumaya ihtiyaç duyan bireylerden oluşmasına rağmen, sayıların çokluğu, üye devletleri kısıtlamalara ve sorumluluk paylaşımında dayanışma ilkesini⁶ ihlale yöneltmiştir. Krizin idaresi için bir taraftan AOSS mevzuatı yenilenmeye çalışılırken, diğer taraftan birçok üye devlet, uluslararası hukuka ve/ya AB hukukuna aykırı eylemlerde bulunmuştur.⁷

AB üyeleri bir taraftan göçü kısıtlamaya çalışırken, diğer taraftan, göçmenlerin topluma uyum sağlayarak katkı yapması ve böylece toplumdaki göçmen karşıtı tepkilerin yatışması için, mevcut göçmenlerin entegrasyonunu sağlamaya çalışmaktadır. Ancak, göç karşıtı paradigma içerisinde entegrasyon teşviki, zoraki bir hale bürünür. Bu durumda entegrasyon, göçmenlerin görevi addedilerek, toplumsal kabulleri için bir ön koşula dönüşmektedir.⁸ UKB özelinde ise entegrasyon, bireylerin görev veya

Refolement Principle in The 1951 Refugee Convention and Human Rights Law", *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi* 5, no 10 (2018): 14-19.

⁵ Erika Feller, "Refugees are not Migrants", *Refugee Survey Quarterly* 24, no 4 (2005): 27-29; Geoff Gilbert, "Is Europe Living Up to Its Obligations to Refugees?", *The European Journal of International Law* 15, no 5 (2004): 968.

⁶ *Treaty on the Functioning of the European Union*, OJ C 326/47, 26.10.2012, Md. 80.

⁷ Örneğin, Hırvatistan'ın sığınmacı kabul etmemesi ve sınırlarındaki sığınmacılara polisin sert müdahalesi, Cenevre Konvansiyonu, AB Temel Haklar Şartı ve bu prensipleri içeren AOSS direktiflerine aykırı eylemde bulunduğu için eleştirilmektedir. Lovorka Sosic, Sara Kekus ve Antonia Pindulic, "Croatia's Violent Pushbacks of Refugees and Asylum-Seekers", *Open Democracy*, 2.11.2019, Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/croatias-violent-pushbacks-of-refugees-and-asylum-seekers/>. Bir diğer örnek, içinde AB ve Schengen kurucu üyelerinin de bulunduğu 6 ülkenin 2015'ten beri uyguladığı iç sınır denetimleridir. Schengen Sınır Tüzüğü'nde (EU 2016/399, OJ L 77, 23.3.2016) geçici bir önlem olarak izin verilen bu uygulama, gerek serbest dolaşım ilkesini, gerekse azami süre limitini (2 yıl) açıkça ihlal etmektedir. Sevgi Çilingir, "Kriz Gündeminde AB Göç Politikasının Yetkiler, Hedefler ve Araçlar İtibarıyla Değerlendirilmesi: Sınır Yönetimi Örneği", *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi* 19, no 1 (2018): 31-32, 36-37.

⁸ Sergio Carrera, "A Comparison of Integration Programmes in the EU: Trends and Weaknesses", CEPS Challenge Papers, 1.3.2006, 6-7, Erişim Tarihi: 5.2.2021.

zorunlulukları değil, hakları olarak kabul edilir. Konvansiyon, mültecilere, vatandaşlara olabildiğince denk düzeyde muamele edilmesini ve toplum tarafından içermelerinin sağlanmasını, onları kabul eden devletin görevi olarak tanımlar (Md. 34).

Bu çalışma, AB hukukunda UKB ile ilgili ikincil hukuki araçları teşkil eden AOSS ve ilgili mevzuatın, entegrasyon içeriğini araştırmaktadır. Bu mevzuatı, BM yaklaşımı ve yoğun göç alan AB üyesi devletlerin politika eğilimleri ile karşılaştırarak analiz etmektedir. Çalışmanın ilk hedefi, mevzuatın UKB ile ilgili genel entegrasyon yaklaşımını ortaya çıkarmaktır. Entegrasyonun BM yaklaşımındaki gibi UKB'nin hakkı olarak mı, yoksa birçok üye devlette göçü kısıtlayıcı yaklaşımla bağlantılı şekilde, görevi olarak mı ele alındığı sorgulanmaktadır. İkinci olarak, mevzuatın entegrasyon alanlarına (yasal, sosyoekonomik ve sosyokültürel) özgü özellikleri incelenmektedir.

Çalışmada öncelikle, uluslararası göç bağlamında entegrasyon kavramı belirlenmektedir. Kavramın genel anlamı, entegrasyon alanları ve bu alanlardaki temel göstergeleri, akademik literatür ışığında açıklanmaktadır. Ardından, UKB özelindeki entegrasyon gereklilikleri, Konvansiyon hükümleri ve saha deneyimleri üzerine gelişen BM yaklaşımı çerçevesinde ortaya konmaktadır. AB üyelerinin entegrasyon politikalarındaki eğilimlerin belirlenmesinin ardından çalışma, incelenen mevzuattaki entegrasyon kavramı ve göstergelerinin kapsamı biçimini ve içeriğini, BM ve üye devletlerle mukayeseli olarak değerlendirmektedir.

I. Entegrasyon Kavramı ve Göstergeleri

Göç, bireylerin yaşam yeri ile birlikte hayat koşulları ve sosyal ilişkilerini değiştiren bir deneyimdir. Kelime anlamı bir bütüne eklenme (bütünleşme) olan entegrasyon, uluslararası göç bağlamında, göçmenlerin yeni ülkelere adaptasyonları, buradaki etkileşimleri ve vatandaşlara istinaden konumlarına dair bir terim olarak kullanılır.⁹ İçeriği kullanan özne ve kullanım amacına göre değişen, çok boyutlu ve muğlak bir kavram, hatta bir “kavramlar kümesi” olarak nitelendirilir.¹⁰ Göçmenlerin kendilerini ev

<https://www.ceps.eu/ceps-publications/comparison-integration-programmes-eu-trends-and-weaknesses/>.

⁹ Han Entzinger ve Renske Biezeveld, “Benchmarking in Immigrant Integration” (Rotterdam: European Research Centre on Migration and Ethnic Relations, 8.2003), 6, Erişim Tarihi: 5.2.2021. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/legal-migration/pdf/general/benchmarking_final_en.pdf.

¹⁰ Nando Sigona, “Refugee Integration(s): Policy and Practice in the European Union”, *Refugee Survey Quarterly* 24, no 4 (2005): 119.

sahibi ülkeye atıfla tanımlamada kullandıkları öznel bir terim olabildiği gibi, buradaki kurumlara adaptasyon durumlarını belirten nesnel bir terim olarak da kullanılır.¹¹ Devlet politikaları veya sivil toplum projeleri açısından, mevcut durum ötesinde, erişilmek istenen bir hedefi nitelendirir.¹² Aşağıda entegrasyon kavramının, göç literatürü ile UKB odaklı literatürde yer alan ortak unsurları açıklanmaktadır.

Entegrasyon, yaşamın farklı alanlarında farklı dinamiklerle gerçekleşen bir süreçtir. Bir alandaki deneyimler, diğer alanlardaki entegrasyonu da etkiler. Bir alana ait olarak kabul edilen göstergeler, başka alanlardaki entegrasyonda da işlev görür. Entegrasyon alanları arasındaki bu geçişlilik, entegrasyonun literatürde ortak kabul görecektir şekilde netleştirilmesine ve ölçülmesine engel olmaktadır.¹³ Göstergeleri kullanım biçimine göre değişkenlik göstermekle birlikte, entegrasyonun üç temel alanda gerçekleştiği söylenebilir: yasal-siyasi, sosyoekonomik ve sosyokültürel.

Yasal-siyasi entegrasyon, göçmenlerin buldukları ülke vatandaşlarının sahip olduğu hak ve görevlere ne ölçüde sahip olduğunu ve ülkenin siyasi hayatına ne ölçüde katıldığını gösterir. Her ne kadar uzun süredir göç alan Batı Avrupa ülkelerinde yerleşik göçmenlere sağlanan ekonomik ve sosyal haklar vatandaşlarınkine yakın da olsa,¹⁴ göçmen statüsü siyasi hakları garanti etmez. Yasal-siyasi alanda entegrasyon, bireylere tüm alanlarda vatandaşlarla eşit hakları garanti eden vatandaşlığa geçiş olmaksızın, ancak kısmi şekilde gerçekleşebilir. Vatandaşlığı sonradan kazanmanın görece kolay olduğu ülkelerde vatandaşlığa geçiş, zor olduğu ülkelerde ise sürekli oturma hakkı edinme, yasal entegrasyonun temel göstergeleri olarak kabul edilir.¹⁵ Siyasi entegrasyon ise siyasi katılım ile gerçekleşir. Siyasi katılım, oy kullanma başta olmak üzere seçme ve seçilme haklarının kullanımı, sivil toplum faaliyetleri gibi göstergelerle ölçülür.¹⁶

¹¹ Entzinger ve Biezeveld, "Benchmarking", 6-7.

¹² Alastair Ager ve Alison Strang, "Understanding Integration: A Conceptual Framework", *Journal of Refugee Studies* 21, no 2 (2008): 167.

¹³ Jenny Phillimore ve Lisa Goodson, "Making a Place in the Global City: The Relevance of Indicators of Integration", *Journal of Refugee Studies* 21, no 3 (2008): 307-9.

¹⁴ Yasemin Soysal, *Limits of Citizenship: Migrants and Postnational Membership in Europe* (Chicago: University of Chicago Press, 1994).

¹⁵ Kan bağı esası ve çifte vatandaşlığa izin verilmemesi, göçmenlerin vatandaşlığa geçişinde engeldir. Göçmenler, vatandaşlık edinmeksizin en kapsamlı haklara, sürekli oturma izniyle sahip olur. Hakların kapsamı ülkeden ülkeye değişmektedir. Örneğin Almanya'da sosyal güvenlik sistemine tam katılımı garanti ederken, siyasi hakları sağlamaz. İskandinav ülkeleri, Hollanda ve İrlanda ise belli oturma süresi sonunda göçmenlere yerel düzeyde seçme ve seçilme hakkı tanımaktadır. Entzinger ve Biezeveld, "Benchmarking", 26-27.

¹⁶ Sivil toplum faaliyetleri, örgütlenme özgürlüğü kapsamında olup, siyasi haklara bağlı değildir. Ancak toplumsal hayatın parçası olma ve geleceğini şekillendirmede katkıda

Sosyoekonomik entegrasyon, göçmenlerin sosyal haklar ve ekonomik imkanlar açısından ev sahibi ülke vatandaşlarının standartlarına yakınlaşmasını ifade eder. Literatürde üzerinde nispeten uzlaşa sağlanmış olan bu alanda en temel göstergeler istihdam olup, göçmenlerin işgücü piyasasına katılımı önündeki engeller ve fırsatlar, istihdam oranı ve niteliği gibi ölçütlerle değerlendirilir.¹⁷ Eğitim, iskan ve sağlık hizmetlerine erişim, diğer önemli göstergelerdir. İstihdam koşulları ve eğitim düzeyi başta olmak üzere sosyoekonomik entegrasyon göstergeleri açısından vatandaşlara yakınlaşma, diğer alanlardaki entegrasyonu da kolaylaştırmaktadır.¹⁸ Bu nedenle, sosyoekonomik entegrasyon, literatürde “yapısal entegrasyon” olarak da nitelendirilir.¹⁹

Sosyokültürel alana dair çalışmalarda entegrasyon, adaptasyonun düzeyinden çok biçimini belirten bir kategori olarak ele alınmakta ve asimilasyondan farklılığı vurgulanmaktadır.²⁰ Sosyal psikoloji disiplindeki kültürleşme kuramı entegrasyonu, göçmenlerin toplumla etkileşim düzeyi ve kimlik dönüşümü eksenlerinde tanımlar.²¹ Burada entegrasyon, marjinalleşme (köken kimliğini kaybederken, toplumun dışında kalma), asimilasyon (topluma köken kimliğini kaybederek adapte olma) ve ayrışmadan (köken kimliğini korurken toplumun dışında kalma) farklı olarak, göçmenlerin köken kimliğini korurken, toplumla yüksek düzeyde etkileşim içinde adapte olmasını ifade eder.²² Devlet politikalarına dair literatür entegrasyonu, göçmenlerin toplum tarafından içerilmesine ilişkin bir kategori olarak, sosyokültürel alan ile yasal-siyasi alanın kesişiminde yer

bulunma işlevleri nedeniyle, siyasi katılım göstergesi olarak da değerlendirilebilmektedir. Entzinger ve Biezeveld, “Benchmarking”, 27-28.

¹⁷ Ager ve Strang, “Understanding Integration”, 169-173; ECRE, “Position on the Integration of Refugees in Europe”, 12.2002, Erişim Tarihi: 5.2.2021. https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/07/ECRE-Position-on-the-Integration-of-Refugees-in-Europe_December-2002.pdf; Entzinger ve Biezeveld, “Benchmarking”, 19.

¹⁸ Ager ve Strang, “Understanding Integration”, 169-73; Mihaela J. Robila, “Refugees and Social Integration in Europe” (United Nations Expert Group Meeting, New York, 15.5.2018), 10-12, Erişim Tarihi: 5.2.2021. https://www.un.org/development/desa/family/wp-content/uploads/sites/23/2018/05/Robila_EGM_2018.pdf; Entzinger ve Biezeveld, “Benchmarking”, 19-20, 30-32.

¹⁹ Robila, “Refugees and Social Integration”, 10.

²⁰ John W. Berry, “Immigration, Acculturation, and Adaptation”, *Applied Psychology* 46, no 1 (1997); Stephen Castles ve Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (New York: Guilford Press, 2003); Adrian Favell, *Philosophies of Integration - Immigration and the Idea of Citizenship in France and Britain* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1998).

²¹ Berry, “Immigration”.

²² Ibid.

alan kimlik ve aidiyet odağında ele alır.²³ Entegrasyonculuk, dışlama (topluma kabul etmeme), asimilasyonculuk (göçmenleri köken kimliklerini kamusal alanda ifade etmemeleri şartıyla içirme) ve çokkültürcülükten (farklı kimliklerin kabulü ve desteklenmesi) farklı olarak, göçmenlerin köken kimliklerini kaybetmeksizin, topluma ortak değerler çerçevesinde katılmasına olanak veren bir politika çerçevesini ifade eder.²⁴ Literatürde, entegrasyonun, aralarındaki etkileşimler sonucunda göçmenleri ve toplumu, temel değerlerini korurken, birbirine adapte olacak şekilde dönüştürecek iki yönlü bir süreç olduğu üzerinde uzlaşmıştır.²⁵

Sosyokültürel entegrasyon, diğer entegrasyon alanlarından daha özeldir. Nihai evresi, göçmenlerin toplumun temel değerlerini benimsemesi ve kendini ait hissetmesidir. Diğer entegrasyon alanlarına kıyasla daha uzun bir süreç olup, birincil göstergesi, ev sahibi ülkenin dilini bilmektir.²⁶ Dile hakimiyet, toplumla etkileşimi kolaylaştırıcı bir işleve sahiptir.²⁷ Ev sahibi ülke dilinin kullanımı, toplumsal aidiyete ilişkin sembolik bir anlam da ifade eder.

Sosyokültürel ve sosyoekonomik entegrasyon alanları, göstergeleri açısından büyük ölçüde kesişir. Temel olarak sosyokültürel entegrasyon göstergesi olarak kabul edilen dil becerisi, aynı zamanda istihdam ve eğitim olanaklarını artırması nedeniyle sosyoekonomik entegrasyon ölçütü, hatta ön koşulu olarak kabul edilir.²⁸ Esasen sosyoekonomik entegrasyon göstergeleri olarak kabul edilen istihdam, iskan ve eğitimin, toplumla etkileşim imkanları sağlayarak sosyokültürel entegrasyonu da kolaylaştırdığı belirlenmiştir.²⁹ Özellikle okul çağındaki bireyler için eğitim sistemine katılım, ev sahibi ülke kültür ve kurumlarıyla tanışma, toplumla kaynaşma ve nihayetinde aidiyet bağı geliştirmede en önemli role sahiptir. Mesleki eğitim kurumları da, bireylerin istihdam düzeyine katkının ötesinde, toplumsal kaynaşmanın gerçekleştirileceği alanlardır.³⁰

Entegrasyon kavramı genellikle göçmenlerin tutum ve davranışları odağında kullanılmaktadır. Halbuki onların adaptasyon isteği ve becerisi

²³ Ager ve Strang, "Understanding Integration", 173-175; Castles ve Miller, *The Age of Migration*, 31-32; Favell, *Philosophies of Integration*.

²⁴ Castles ve Miller, *The Age of Migration*, 31-32; Favell, *Philosophies of Integration*.

²⁵ Alison Strang ve Alastair Ager, "Refugee Integration: Emerging Trends and Remaining Agendas", *Journal of Refugee Studies* 23, no 4 (2010): 600; ECRE, "Position on Integration", 4.

²⁶ Entzinger ve Biezeveld, "Benchmarking", 22-25.

²⁷ Ager ve Strang, "Understanding Integration", 170.

²⁸ Ibid., 181-182; Entzinger ve Biezeveld, "Benchmarking", 19.

²⁹ Entzinger ve Biezeveld, "Benchmarking", 21-22.

³⁰ Ager ve Strang, "Understanding Integration", 172-173.

kadar, ev sahibi ülkedeki politika ve tutumlar da etkilidir. Eğitim sistemi, emek piyasası gibi sosyoekonomik/yapısal entegrasyon unsurları ile göç ve vatandaşlık kanunları ile siyasi örgütlenme biçimleri gibi yasal-siyasi entegrasyon unsurlarında göçmenlere yönelik kısıtlamalar, entegrasyona engel oluşturur.³¹ Toplumun göç, göçmenler ve kültürel farklılıklara açıklık düzeyi, özellikle sosyokültürel entegrasyonda etkilidir. Entegrasyon için gereken etkileşim, tek yönlü olamaz. Toplumun farklı inanç ve kültürlerle, farklı yaşam biçimlerine açık olması, ayrımcılık ve önyargılarla mücadele edilmesi şarttır.³²

II. BM Yaklaşımı

UKB'nin entegrasyonu ilk olarak, yardım ve destek odaklı kurumlar tarafından ele alınmıştır. Bunların başında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) gelmektedir. Aşağıda, entegrasyona ilişkin BM çerçevesi, Mültecilerin Statüsüne dair Cenevre Konvansiyonu'nun ilgili hükümleri ile BMMYK'nın bunlara dair yorumu ve saha deneyimi üzerinden geliştirdiği yaklaşım ışığında açıklanmaktadır.

BMMYK'ya göre, iltica sorunu için üç kalıcı çözüm bulunmaktadır: gönüllü geri gönderme (*voluntary repatriation*), yeniden yerleştirme (*resettlement*) ve yerel entegrasyon.³³ Geri gönderme ideal çözümdür. Fakat, ilticaya sebep olan koşulların düzelmesi genellikle çok uzun sürer.³⁴ Geri gönderme hedeflendiği için mülteciler bazen yıllarca geçici koruma altında, yardımlara bağımlı kalarak, toplumdan ayrı şekilde yaşamaktadır.³⁵ Bu durum onların kişisel gelişimlerini engeller ve toplumda bir yük olarak algılanmalarına yol açar. Bu nedenle BMMYK, mülteci kabul eden

³¹ Ibid., 169-176; ECRE, “Position on Integration”, 12; Entzinger ve Biezeveld, “Benchmarking”, 19-27; Robila, “Refugees and Social Integration”, 9-12.

³² Entzinger ve Biezeveld, “Benchmarking”, 28-30; ECRE, “Position on Integration”, 13-16.

³³ UNHCR, “Conclusion on Local Integration” (Executive Committee of the High Commissioner’s Programme, 7.10.2005), Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.unhcr.org/excom/exconc/4357a91b2/conclusion-local-integration.html>;

“Global Consultations on International Protection/Third Track: Local Integration”, 25.4.2002, Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.refworld.org/docid/3d6266e17.html>.

³⁴ İstisnalar mevcuttur. Örneğin, 1998-1999 Kosova Savaşı'nda soykırım tehdidinden kaçan Arnavutlar, AB'de bir yıllığına geçici koruma altına alınmıştır. Uluslararası toplumun müdahalesi ve yönetimi ele almasıyla birlikte, birçoğu bu süre sonunda gönüllü olarak geri dönmüştür. ECRE, “Position on Returns to Kosovo”, 1.6.2000, Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.refworld.org/topic,50ffbce510,50ffbce537,3ae6a665c,0,,,SRB.html>; Amnesty International, “Kosovo (Serbia): No Forcible Return of Minorities to Kosovo”, EUR 70/004/2007, 31.5.2007, Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.refworld.org/topic,50ffbce510,50ffbce537,4666d88a2,0,,,SRB.html>.

³⁵ UNHCR, “Local Integration”; “Global Consultations”, para.2-3.

devletlerin egemenlik hakları saklı olmakla birlikte, mültecilerin yerleştikleri ülkelerdeki entegrasyonunu kalıcı bir çözüm olarak tavsiye etmektedir.³⁶

BM çatısı altında geliştirilen uluslararası hukukta mültecilerin entegrasyonu, iltica hakkına bağlı bir hak olarak kabul edilmektedir. BMMYK yaklaşımının temelini oluşturan ve 1951 Cenevre Konvansiyonu'nun entegrasyonla doğrudan ilgili tek hükmü olan 34. Madde uyarınca: *“Taraf Devletler, mültecileri asimile etmeyi ve vatandaşlığa almayı mümkün olduğunca kolaylaştıracaklardır. Özellikle vatandaşlığa alma işlemlerini hızlandırmaya ve bu işlemlerin ücretlerini ve masraflarını olabildiğince azaltmaya yönelik her türlü çabayı göstereceklerdir.”* BMMYK'ya göre, buradaki asimilasyon terimi, mültecilerin sosyoloji literatüründe kullanılan anlamıyla toplum içinde zoraki şekilde eritilmesini değil, entegrasyonunu kastetmektedir.³⁷ BMMYK, entegrasyonu, vatandaşlık kazanımında bir aşama olarak değerlendirir.³⁸ Vatandaşlığa alma, genellikle vatansız kalan mülteciler için ideal bir çözümdür. Ancak 34. Madde devletlere sadece kolaylaştırma yükümlülüğü getirir. Vatandaşlık kazanımı, mültecilerin iradesine ve devletlerin takdirine bağlıdır.³⁹

BMMYK, Konvansiyon'un entegrasyonu dolaylı olarak da kapsadığına dikkat çeker.⁴⁰ Mültecilerin haklarına yer verilerek, özellikle sosyoekonomik hakları düzenlenerek, entegrasyon için gereken temellerin oluşması garanti altına alınmıştır.⁴¹ Bu haklar, en az diğer yabancı ülke vatandaşlarının düzeyinde olup, bazı konularda en iyi muamele gören yabancıların, bazı konularda ise vatandaşlarınkine eşittir (Md. 4, 13-24).⁴²

³⁶ UNHCR, “Local Integration”; “Global Consultations”, para.3.

³⁷ UNHCR, “Global Consultations”, 2; “Commentary on the Refugee Convention 1951 Articles 2-11, 13-37” (Geneva: UNHCR Division of International Protection Services, 1997), Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.unhcr.org/3d4ab5fb9.pdf>.

³⁸ UNHCR, “Commentary”.

³⁹ Ibid.; Rosa da Costa, “Rights of Refugees in the Context of Integration: Legal Standards and Recommendations”, Legal and Protection Policy Research Series (Geneva: UNHCR Division of International Protection Services, 6.2006), 25, Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.unhcr.org/44bb90882.pdf>.

⁴⁰ UNHCR, “Note on the Integration of Refugees in the European Union”, 5.2007, Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.unhcr.org/protection/integration/463b462c4/note-integration-refugees-european-union.html>.

⁴¹ UNHCR, “Note on Integration”, 1.

⁴² Genel yabancılar düzeyindeki haklar şunlardır: çocukların dini eğitimi (Md. 4), mülkiyet (Md. 13), serbest girişimci (Md. 18) veya serbest meslek sahibi (Md.19) olarak çalışma, iskan (Md. 21), kamu eğitim sisteminde ilköğretim dışındaki eğitim, diplomaların tanınması, burslar ve öğrenim destekleri (Md. 22). En iyi muamele gören yabancılar düzeyindeki haklar şunlardır: siyasi olmayan, kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve sendikalarda örgütlenme (Md. 15), maaşlı çalışma (Md. 17). Vatandaşlarla eşit haklar ise

Konvansiyon, sadece mültecilerin entegrasyonunu ele alır. BMMYK, uluslararası koruma ihtiyacının ciddiyeti ve süresindeki benzerliğe dayanarak, bağlı koruma⁴³ altındaki bireylere de aynı imkanların sağlanmasını önermiştir.⁴⁴ Bunun nedeni, entegrasyona yönelik faaliyetlerin, uzun sığınma süreçleri boyunca bireylerin psikolojik sağlığına ve kişisel gelişimlerine fayda sağlayacağı düşüncesidir. Üstelik ev sahibi ülkeye entegrasyon süreci, geri dönüş durumunda bu kez köken ülkenin kalkınmasına ve bireylerin orada kuracakları yaşamlarına katkıda bulunacaktır.⁴⁵ BMMYK, UKB'nin uzun vadede göçmenlerle benzer engellerle karşılaşmasından ötürü, onlara yönelik ayrı politikalar geliştirilmesinden ziyade, mevcut göçmen entegrasyonu programlarına katılmalarını savunmaktadır.⁴⁶

A. Yasal Entegrasyon

BMMYK, akademik literatürdekine benzer şekilde, entegrasyonu üç temel alanda devam eden bir süreç olarak değerlendirir: yasal, sosyoekonomik ve sosyokültürel.⁴⁷ Yasal entegrasyon ile yasal statü kastedilmiştir.⁴⁸ Entegrasyon, bireylerin kalıcı olarak görülmesine ve kendilerini güvende hissetmelerine bağlıdır. Yasal statü bu açıdan kilit öneme sahiptir. Ev sahibi ülkelere, mültecilere uzun süreli, mümkünse sürekli oturma izni vermeleri, vatandaşlık kazanımına imkan tanımaları ve kolaylaştırmaları önerilmektedir.⁴⁹

şunlardır: ibadet (Md. 4), fikri ve sınai mülkiyet (Md. 14), vesika sisteminden faydalanma (Md. 20), kamu eğitim sisteminde ilköğretim (Md. 22), sosyal yardımlardan faydalanma (Md. 23), iş hukuku ve sosyal güvenlik sistemine dahil olma (Md. 24).

⁴³ Bağlı koruma, Konvansiyon'un mülteci tanımı dışında kalan, imzacı devletlerin yükümlü olmadıkları halde, içinde buldukları durumun uluslararası koruma gerektirdiğine kanaat getirdikleri bireylere sağladıkları bir statüdür. BMMYK, koruma kapsamının genişletilmesini takdir etmekle birlikte, bağlı korumanın iltica rejimiyle aynı ilkelere dayanması, ancak ilticanın yerine geçmemesi gerektiğine dikkat çekmiştir. UNHCR, "Conclusion on the Provision of International Protection Including Through Complementary Forms of Protection", Executive Committee of the High Commissioner's Programme, 7.10.2005, Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.unhcr.org/43576e292.html>.

⁴⁴ UNHCR, "Note on Integration", 1-2.

⁴⁵ Ibid., 3-5; UNHCR, "UNHCR Note on Refugee Integration in Central Europe" (Budapest: UNHCR, 4.2009), 7, Erişim Tarihi: 25.2.2021. <https://www.refworld.org/docid/4bfe70d72.html>.

⁴⁶ UNHCR, "Note on Integration", 1-2.

⁴⁷ UNHCR, "Note on Integration"; "Global Consultations", "UNHCR Note".

⁴⁸ UNHCR, "Global Consultations", 6.

⁴⁹ Ibid., 2, 6-7; UNHCR, "Note on Integration", 6.

Aile birleşimi esas olarak, yasal entegrasyon alanına ilişkin bir faktör olarak değerlendirilir. Bunun nedeni, uluslararası insan hakları ve iltica hukukunda aile birliğinin temel bir hak olarak kabul edilmesi ve aile üyelerinin oturma ve çalışma izni gibi yasal statü hakları elde etmesidir.⁵⁰ Konvansiyon’da aile birleşimi, imzacı devletlere yükümlülük getirecek şekilde kapsamamıştır. Ancak aile birliğinin sağlanması, mültecilerin temel bir hakkı olarak tavsiye edilmiştir (para. IV.B). BMMYK benzer şekilde, aile birleşiminin kolaylaştırılmasını, yasal entegrasyon gereklilikleri içinde saymıştır.⁵¹

B. Sosyoekonomik Entegrasyon

Sosyoekonomik entegrasyon, BMMYK’nın üzerinde en çok durduğu entegrasyon alanıdır. Bunun için en önemli adım olarak kendine yetebilme (*self-reliance*) gösterilmiştir. Mültecilerin yaşamsal giderlerini kendi çabalarıyla karşılayabilmeleri, onları yardıma bağımlı olma psikolojisinden çıkaracak, toplumla etkileşimin önünü açacak ve buldukları ülkeye katkıda bulunan öznel konumuna geçmelerini sağlayacaktır. Üstelik bu kapsamda sağlanacak destek, geri dönüş durumunda da faydalı olacaktır.⁵²

Sosyoekonomik entegrasyon alanına ilişkin göstergeler, Konvansiyon’da mültecilerin çalışma (Md. 17-19) ve sosyal devlete bağlı (Md. 20-24) hakları olarak kapsamıştır.⁵³ BMMYK, bunları literatürdekine benzer şekilde değerlendirmiştir.⁵⁴ Kendine yetebilme açısından, istihdamı vurgulamıştır. Mültecilere, gelir getirici tüm faaliyetlerde ekonomik ve sosyal hakların sağlanmasını, mesleki eğitim fırsatları sunulmasını ve mesleki yeterliliklerin tanınmasında kolaylık getirilmesini savunmuştur.⁵⁵ Bu yaklaşım, mültecilerin asgari olarak sürekli oturma izni sahipleri düzeyinde değerlendirilmesini gerektirir.⁵⁶ BMMYK, Konvansiyon’da kapsanan göstergelere ek olarak, sağlık hizmetlerine erişim sağlanmasını ve ev sahibi ülke dilinin öğrenilmesinin teşvik edilmesini önermiştir. İstihdam, eğitim ve

⁵⁰ Frances Nicholson, “The Right to Family Life and Family Unity of Refugees and Others in Need of International Protection and the Family Definition Applied,” (UNHCR Division of International Protection, 1.2018), 3-9, Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.unhcr.org/5a8c40ba1.pdf>.

⁵¹ UNHCR, “Global Consultations”, 2.

⁵² Ibid., 2-4; UNHCR, “Local Integration”.

⁵³ İstihdam koşulları, eğitim, iskan, sosyal yardımlar ve sosyal güvenlik sistemine katılım düzenlenmiştir.

⁵⁴ UNHCR, “Local Integration”; “Note on Integration”, 4-5; “UNHCR Note”, 13-25.

⁵⁵ UNHCR, “Local Integration”.

⁵⁶ da Costa, “Rights of Refugees”, 51-57.

iskanın toplumsal statüye katkıda bulunduğunu, toplumla etkileşim için altyapı ve ortam sağladığını, diğer bir deyişle, sosyokültürel entegrasyonu kolaylaştırdığını vurgulamıştır.⁵⁷

C. Sosyokültürel Entegrasyon

BMMYK pozisyon belgelerinde⁵⁸ sosyokültürel entegrasyona, diğer alanlar kadar yer vermemiştir. Sosyokültürel entegrasyonun, subjektif bir konu olan kolektif kimlikler üzerinden gerçekleşmesi, bunda etkindir. Daha da önemlisi, BMMYK pozisyonunun Konvansiyon temelinde gelişmiş olmasıdır. Konvansiyon'un sosyokültürel entegrasyon kapsamı kısıtlıdır. Örneğin, “ırk, din veya köken ülke” temelinde mülteciler arasında ayrımcılığı yasaklayan hükmü (Md. 3), vatandaşlarla mülteciler arasındaki ayrımcılığı kapsamamaktadır.⁵⁹ Devletlerin toplumdaki önyargılarla mücadele yükümlülüğü yoktur. Mültecilerin köken ülke kimliklerini korumasına dair tek hüküm, dini inanç hakkındadır. Ev sahibi ülkelere, temel hak ve özgürlükler (Bölüm I) kapsamında, ibadet özgürlüğünü garanti etme (vatandaşlar düzeyi) ve çocuklara dini eğitim izni verme (genel yabancılar düzeyi) yükümlülüğü getirilmiştir (Md. 4).

BMMYK, sosyokültürel entegrasyonu, literatürde benimsendiği şekilde, mültecilerle toplum arasında karşılıklı bir dönüşüm olarak tanımlar.⁶⁰ Toplumun mültecileri kabul etmesi açısından devletleri: (1) kurumsal ayrımcılığı önlemeye ve kültürel çeşitlilik hakkında farkındalık yaratmaya; (2) hoşgörüsüzlük, ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla mücadeleyi hızlandırmaya davet etmiştir.⁶¹ Mültecilerin topluma adapte olması açısından ise: (1) başta çocuklar olmak üzere eğitim sistemine katılımı sağlamaya; (2) aile birleşimi önündeki engelleri kaldırmaya yönelmiştir.⁶²

BMMYK, aile birleşimini, yasal entegrasyonun yanında, sosyokültürel entegrasyon açısından da desteklemektedir.⁶³ Aile birliğinin sağlanması, bireylerin onları alışık olduğu her şeyden ve herkesten koparan iltica

⁵⁷ UNHCR, “Note on Integration”, 4-5; “UNHCR Note”, 13-25.

⁵⁸ UNHCR, “Local Integration”; “Note on Integration”; “Global Consultations”; “UNHCR Note”.

⁵⁹ Bu durum, Konvansiyon’da kapsanan hakların birçoğunun vatandaşlar düzeyinde belirlenmemesinden - ekonomik ayrımcılığa izin verilmesinden - kaynaklanmaktadır. Toplumsal ayrımcılığın önlenmesi ise esasen insan hakları rejiminin konusudur.

⁶⁰ UNHCR, “Global Consultations”, 2; UNHCR, “Note on Integration”, 1.

⁶¹ UNHCR, “Local Integration”.

⁶² Ibid.

⁶³ UNHCR, “Note on Integration”, 7.

eyleminin neden olduğu travmayı aşmasına - diğer bir deyişle, entegrasyon önündeki en önemli engelin ortadan kalkmasına - yardımcı olur.⁶⁴ BMMYK aileyi, temel bir sosyal destek sistemi olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle sosyokültürel entegrasyonun en iyi aile hayatı içinde gerçekleşeceğini vurgulamaktadır.⁶⁵ Bu yorum, UKB odaklı literatür için de geçerlidir.⁶⁶

III. AB Üyesi Devletlerin Yaklaşımı

AB üyesi ülkelerde, ekonomik ve kültürel gerekçelerle - emek piyasasında rekabetin artması, sosyal devlet imkânlarının bölüşümü, farklı inanç ve kültürlerin ulusal kimliğe aykırılığı - göç karşıtlığı yaygınlaşmıştır.⁶⁷ Göç karşıtlığı ile göçün sınırlar üzerindeki egemenlik kaybı ve uluslararası terörizm kaygılarıyla güvenleştirilmesi, göçün ve göçmen haklarının kısıtlanmasına yol açmıştır.⁶⁸ Göç politikaları giderek, güvenlik aktörlerinin yetki alanına girmiş ve güvenlik mantığı ile yürütülmeye başlanmıştır.⁶⁹ Bu eğilimler, sığınma politikalarına da yansımıştır. UKB giderek, düzensiz göçün bir alt kategorisi olarak değerlendirilmeye başlanmış, göçte olduğu gibi sığınmada da, kısıtlama ve güvenlik odaklı politikalar benimsenmiştir.⁷⁰

A. Yasal Entegrasyon

Yasal statü, sığındıkları yerde güven duygusuna ihtiyaç duyan UKB'nin entegrasyonunda önemli role sahiptir.⁷¹ Ancak, bu alanda genel bir

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ UNHCR, "Local Integration"; "Note on Integration", 10; "UNHCR Note", 33.

⁶⁶ Strang ve Ager, "Emerging Trends", 596-597; Robila, "Refugees and Social Integration", 3; ECRE, "Position on Integration", 7; Elizabeth Mestheneos ve Elizabeth Ioannidi, "Obstacles to Refugee Integration in the European Union Member States", *Journal of Refugee Studies* 15, no 3 (1.9.2002): 307.

⁶⁷ Alan E. Kessler ve Gary P. Freeman, "Public Opinion in the EU on Immigration from Outside the Community", *Journal of Common Market Studies* 43, no 4 (2005).

⁶⁸ Ayse Ceyhan ve Anastassia Tsoukala, "The Securitization of Migration in Western Societies: Ambivalent Discourses and Policies", *Alternatives* 27, no 1 suppl (2.2002): 24.

⁶⁹ Evelien Brouwer, "Immigration, Asylum and Terrorism: A Changing Dynamic Legal and Practical Developments in the EU in Response to the Terrorist Attacks of 11.09", *European Journal of Migration and Law* 4 (2003): 399-324; Freeman, "Immigrant Incorporation".

⁷⁰ Feller, "Not Migrants", 28-29.

⁷¹ ECRE, "Position on Integration", 12, 19; UNHCR, "Note on Integration", 6.

güvencesizleştirme söz konusudur.⁷² 11 Eylül sonrasında İngiltere, Hollanda ve Almanya'da devreye konan terörle mücadele önlemleri, sığınmacılarda kabulün önceliği (*inclusion before exclusion*) ilkesini ihlal etmiştir.⁷³ 2015 mülteci krizi sonrasında birçok AB üyesi, kamu düzenine tehdit oluşturdukları gerekçesiyle iltica talebi değerlendirilme aşamasındaki sığınmacıları kabul merkezlerinde zoraki olarak tutmaya ve hareket özgürlüklerini kısıtlamaya başlamış, bu merkezlerde gözetim ve güvenlik uygulamalarını artırmıştır.⁷⁴ UKB'nin oturma izinleri de kısıtlanmaktadır.⁷⁵

AB üyelerinin çoğunluğu, Konvansiyon'a uygun olarak, 1990'lara dek mültecilerin vatandaşlık edinmesini kolaylaştırmıştır. Başvuru öncesindeki asgari oturma süreleri kısaltılmış ve çifte vatandaşlığa izin verilmiştir.⁷⁶ Ancak günümüzde bazı AB üyeleri, mültecilere vatandaşlık öncesi asgari oturma sürelerinde ayrıcalık tanımamaktadır.⁷⁷ Dil becerisi ve vatandaşlık bilgisiyle ölçülen sosyokültürel entegrasyon, yasal entegrasyon için ön koşula dönüşmüştür.⁷⁸ Diğer bir deyişle göçmenler, entegre olduklarını kanıtlamadıkça, kalıcı bir yasal statü edinmemektedir.

⁷² Feller, "Not Migrants", 32; Brouwer, "Immigration".

⁷³ Brouwer, "Immigration", 412-414.

⁷⁴ EASO, "Annual Report on the Situation of Asylum in the EU 2018" (EASO, 24.6.2019), 19, 149, Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://easo.europa.eu/easo-annual-report-2018>.

⁷⁵ İskandinav ülkelerinde, sığınmacılara verilen geçici oturma izninin sürekli oturma iznine dönüştürülmesi ve mültecilere sürekli oturma izni verilmesi, sona ermiştir. Arno Tanner, "Overwhelmed by Refugee Flows, Scandinavia Tempers its Warm Welcome", *Migration Information Source*, 16.2.2016, Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.migrationpolicy.org/article/overwhelmed-refugee-flows-scandinavia-tempers-its-warm-welcome>. Örneğin, Danimarka'da 2019'da yürürlüğe giren 174 no.lu Kanun'la, mültecilere ve ailelerine sadece geçici oturma izni düzenlenmekte, iznin iptali kolaylaştırılmakta ve aile birleşimi kısıtlanabilmektedir. EASO, "Annual Report", 88.

⁷⁶ UNHCR, "The Refugee Convention, 1951: The Travaux Préparatoires Analysed with a Commentary by Dr Paul Weis" (UNHCR, 1990), 246-51, Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.unhcr.org/4ca34be29.pdf>. Konvansiyon oluşturulurken günümüz AB üyeleri içinde sadece İtalya temsilcisi, ülkesine yoğun iltica nedeniyle mültecileri ancak geçici süreyle kabul edeceklerini, vatandaşlığa almayacaklarını belirtmiştir. İngiltere, vatandaşlık kazanımı konusuna "olabildiğince" nitelendirilmesinin getirilmesinde (vatandaşlık kazandırmanın bağlayıcı olmamasında) ısrarcı olmuştur. UNHCR, "Travaux Préparatoires", 246-251.

⁷⁷ Avusturya, Belçika, İsviçre. Ayselin Yıldız, "Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık", *Göç Araştırmaları Dergisi* 3, no 1 (2017): 48-49.

⁷⁸ Almanya, Avusturya, Danimarka, Hollanda, İngiltere ve İspanya'da vatandaşlık kazanma, dil ve vatandaşlık testlerinin geçilmesine bağlıdır. Almanya'da entegrasyon eğitim programına katılım da zorunludur. Bu kriterler UKB için de geçerlidir. Yıldız, "Göç", 48-49. Belçika ve Fransa vatandaşlığı için entegrasyon koşulu vardır, ancak sınav yoktur. Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, İngiltere ve Hollanda'da, aile birleşimi ve sürekli oturma izni için de entegrasyon koşulluğu vardır. Carrera, "Integration Programmes"; Elspeth Guild, Kees Groenendijk ve Sergio Carrera, "Understanding the

B. Sosyoekonomik Entegrasyon

Yapısal entegrasyon için en önemli göstergeler olan istihdam, eğitim ve dil öğrenimi konularında, UKB'ye sağlanan imkanlar artmıştır. 2015 krizi sonrasında birçok üye devlet, sığınmacıların işgücü piyasasına katılımı önündeki engelleri kaldırmaya yönelik girişimlerde bulunmuştur.⁷⁹ Bu sayede göç karşıtlarının temel argümanlarından biri olan sosyal yardım maliyetlerinin azalması sağlanacaktır. Bu yaklaşım, hem UKB'nin bakış açısı,⁸⁰ hem de BMMYK'nın kendine yetebilme yaklaşımı⁸¹ ile uyumludur. Çocuklar başta olmak üzere, UKB'nin dil eğitimi, eğitim sistemine katılımı ve kişisel gelişimi, AB, devlet ve sivil toplum işbirliğiyle kolaylaştırılmaktadır.⁸² Öte yandan, sosyal yardımların miktarı ve süresi kısıtlanmaya başlanmıştır.⁸³

C. Sosyokültürel Entegrasyon

Günümüzün liberal Batı devletlerinde asimilasyoncu veya çokkültürcü politikalar, yerini entegrasyonculuğa bırakmıştır.⁸⁴ Bu çerçevede AB üyeleri

Context of Community: Illiberal Practices in the EU?", içinde *Illiberal Liberal States: Immigration, Citizenship and Integration in the EU*, ed. Elspeth Guild, Kees Groenendijk ve Sergio Carrera (Farnham: Ashgate, 2009).

⁷⁹ 2018'de İrlanda'da ilk kez başvuru sürecindekilere çalışma izni verilmiştir. Kıbrıs ve Fransa'da zorunlu bekleme süresi kısaltılmış, Belçika'da oturma izninden ayrı çalışma izni gerekliliği sonlandırılmıştır. Finlandiya ve Lüksemburg'da mesleki eğitim ve becerilerin tanınması konusunda gelişmeler yaşanmış, Avusturya mahkemeleri sığınmacıların çalışma kısıtlarını hükümsüz kılmıştır. EASO, "Annual Report 2018", 89, 92, 148.

⁸⁰ Örneğin, Finlandiya'daki bir alan araştırmasında, Orta Doğu kökenli mültecilerin öncelikli isteklerinin, dini inançlarını rahatça yaşayabilmenin yanında, eğitim ve çalışma hayatına katılmak olduğu tespit edilmiştir. Kathleen Valtonen, "Resettlement of Middle Eastern Refugees in Finland: The Elusiveness of Integration", *Journal of Refugee Studies* 11, no 1 (1.1.1998): 38-60. AB çapındaki benzer bir araştırmada, mültecilerin kendilerine yönelik "yardıma muhtaç" şeklindeki önyargıdan rahatsız oldukları, dil eğitiminin geliştirilmesini ve çalışma hayatına katılmayı istedikleri belirlenmiştir. Elizabeth Mestheneos ve Elizabeth Ioannidi, "Obstacles to Refugee Integration in the European Union Member States", *Journal of Refugee Studies* 15, no 3 (1.9.2002): 311-316.

⁸¹ UNHCR, "Local Integration".

⁸² EASO, "Annual Report", 148-149.

⁸³ UKB'ye en fazla imkan sağlayan İskandinav ülkelerinin yaklaşımı, krizle birlikte değişmiştir. Tanner, "Overwhelmed". Diğer ülkelerde de sosyal yardımlar kısıtlanmaktadır. Örneğin, 2018'de Avusturya Yabancılar (Tadil) Kanunu, UKB'nin kabul sürecindeki ikamet masrafını karşılamasını gerektirmekte ve devletin bu amaçla belli miktar parasına el koymasına izin vermektedir. İtalya'da 2018 Göç ve Güvenlik Kararnamesi'yle, kabul sürecindeki maddi destek azaltılmıştır. EASO, "Annual Report", 84, 93.

⁸⁴ Entzinger ve Biezeveld, "Benchmarking", 16-18; Joppke ve Morawska, "Liberal Nation-States".

göçmenlere, dil eğitimi ile toplumsal yapı ve değer yargılarını tanıtan vatandaşlık bilgisi müfredatının birleşiminden oluşan entegrasyon eğitim programları düzenlemektedir.⁸⁵ İlk olarak 1990'ların sonunda Hollanda'da başlatılan bu programlar, vatandaşlık kazanımı haricinde de uygulanmakta olup, birçok ülkede süreleri artırılmış, sürekli oturma izni ve bazı sosyal yardımlar, bu programlara devam şartıyla verilmeye başlanmıştır.⁸⁶ Mültecileri de kapsayan bu programlardan, ülkede kalıcı olmayacağı varsayılan kısa süreli göçmenler ve geçici koruma altındaki bireyler muaf tutulmuştur.⁸⁷ 2015 krizinden beri, bazı üye devletlerde sadece kabul edilme olasılığı yüksek veya çalışma izni alabilecek durumdaki sığınmacılara, bazı üye devletlerde çocuklu ailelere ve kabul merkezlerinde ikamet eden yetişkinlere hem açık, hem de zorunlu hale getirilmiştir.⁸⁸

UKB ve diğer göçmenler için imkanlar artırılmıştır. Ancak, programların zorunlu olması, entegrasyonun onların hakkından ziyade görevi olarak değerlendirildiğine işaret eder. Asimilasyoncu etkilere açık olan bu yaklaşım, göç kontrolü için bir araca dönüşmüştür. Eğitim düzeyi ve ekonomik imkanları kısıtlı olan, farklı kültürel kökenlerden gelen bireyleri dışlayıcı, muhafazakar ve hakkaniyetsiz uygulamalar olarak eleştirilmektedir.⁸⁹ Göç karşıtlığının yaygınlaştığı bir ortamda entegrasyon, göçmenler için bir koşula dönüştürülürken, çift yönlü bir süreç olarak toplumda gerektirdiği değişim ihmal edilmektedir. Bu açıdan literatürde, göç alan devletlerin entegrasyoncu söylemine rağmen aslen asimilasyoncu olduğu da iddia edilir.⁹⁰ Sığınmacılar, 2015 kriziyle birlikte, aşırı sağ partilerin göç karşıtı ve yabancı düşmanı söyleminin hedefi haline gelmiştir.⁹¹ Bu durum hem merkez siyaseti etkilemekte, hem de UKB'ye

⁸⁵ Carrera, "Integration Programmes".

⁸⁶ Ibid.; Guild, Groenendijk ve Carrera, "Understanding".

⁸⁷ Carrera, "Integration Programmes", 11-12; Ines Michalowski, "Liberal States - Privatised integration Policies?", içinde *Illiberal Liberal States: Immigration, Citizenship and Integration in the EU*, ed. Elspeth Guild, Kees Groenendijk ve Sergio Carrera (Farnham: Ashgate, 2009).

⁸⁸ EASO, "Annual Report", 119.

⁸⁹ Carrera, "Integration Programmes"; Guild, Groenendijk, ve Carrera, "Understanding", 7-17; Michalowski, "Liberal States", 272.

⁹⁰ Pauline H. Cheong vd., "Immigration, Social Cohesion and Social Capital: A Critical View", *Critical Social Policy* 27, no 1 (2007): 26.

⁹¹ Söylemlerinde AB ve göç karşıtlığı, refah şovenizmi ve kültürel ayrımcılığı birleştiren bu partiler, Avrupa genelinde yükseliştir. Mülteci krizinde Avusturya (FPÖ), Macaristan (Fidesz) ve Polonya'da (PiS) iktidarda yer almışlar, yasadışı göç ve terörle bağdaştırıp işgalci olarak nitelendirdikleri sığınmacıların ülkelerine girişlerini ve haklarını kısıtlamışlardır. Ramona Coman ve Cécile Leconte, "Contesting EU Authority in the Name of European Identity: the New Clothes of the Sovereignty Discourse in Central Europe," *Journal of European Integration* 41, no 7 (2019).

risk oluşturmaktadır. Örneğin, İsveç ve Finlandiya’da, sığınmacıların ikamet ettikleri mahalle ve kabul merkezlerine saldırılar düzenlenmiştir.⁹²

IV. AOSS ve İlgili Mevzuatta Entegrasyon

Ortak sığınma politikası ilkesel olarak, Konvansiyon’un insani yaklaşımı ile AB’nin temel değerleri olan insan hakları ve çoğulculuğa dayanmaktadır. Hukuki araçlar ise ağırlıklı olarak kontrol ve güvenlik mantığı ile oluşturulmuştur. 1970’lerin ortalarında hükümetlerarası düzeyde başlayan göç ve sığınma işbirliği, sınır yönetimi ve iç güvenlikle bağlantılı olarak gelişmiştir.⁹³ Tek Senet (1986) ve Schengen Antlaşması (1985) ile birlikte iç sınırların ortadan kalkması ve serbest dolaşım ilkesinin devreye girmesi, ortak sınır kontrolünü sağlamayı öncelikli hale getirmiştir. Göç ve sığınma konuları AB çatısı altına, Maastricht Antlaşması (1992) ile hükümetlerarası işbirliği çerçevesinde alınmıştır. Amsterdam Antlaşması (1997) ve ardından Lizbon Antlaşması (2009) ile Birlik yetkileri artmıştır.⁹⁴ Ancak düzenlemelerin çoğunluğu, üye devletlerin kısıtlama eğilimini destekleyerek, Konvansiyon’un koruma ve haklar yaklaşımını gölgelemeye başlamıştır.⁹⁵

AB birincil hukukunda sığınma konusu, Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı çerçevesinde göç ve sınır kontrolü konularıyla birlikte yer almaktadır. AB’nin bu üç konuda düzenleme yapması, Avrupa Birliği Antlaşması (ABA)⁹⁶ genel hükümlerinde, iç sınırların kaldırılması ve serbest dolaşımı

⁹² Tanner, “Overwhelmed”.

⁹³ Örneğin, terörle mücadele amacıyla kurulan TREVİ grubu, sınır kontrolleri üzerine de faaliyet göstermiştir. İçişleri uzmanlarının görevlendirildiği Göç Çalışma Grubu, yasa dışı göçe odaklanmıştır. Schengen Antlaşması’nı (1985) takiben kurulan Schengen Grubu’nun önceliği, göçmen ve sığınmacıların sınır geçişlerini kayıt altına almak ve kontrol etmek olmuştur. Lena Karamanidou, “The Securitisation of European Migration Policies: Perceptions of Threat and Management of Risk”, içinde *The Securitisation of Migration in the EU: Debates since 9/11*, ed. Gabriella Lazaridis ve Kursheed Wadia (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015), 41; Sigona, “Refugee Integration(s)”, 115-116.

⁹⁴ Maastricht Antlaşması’nda Adalet ve İçişleri sütununda yer alan bu konular, hükümetlerarası düzeyde düzenlenmiş ve Adalet Divanı’na yetki verilmemiştir. Bu nedenle bağlayıcı olmayan hukuk (*soft law*) olarak değerlendirilmektedir. AB’nin yaptırım gücü kazandığı Amsterdam Antlaşması’ndan itibaren ise bağlayıcı hukuk (*hard law*) ve bağlayıcı olmayan hukuk unsurları bir arada yer almıştır. Fabien Terpan, “Soft Law in the European Union: The Changing Nature of EU Law”, *European Law Journal* 21, no 1 (2015): 77, 80-81, 85.

⁹⁵ Gilbert, “Is Europe Living Up”, 968; Karamanidou, “The Securitisation of European Migration”, 37-41; Sigona, “Refugee Integration(s)”, 115-117.

⁹⁶ *Treaty on European Union*, OJ C 326, 26.10.2012.

garanti etmekle gerekçelendirilmiştir (Başlık I, Md. 3.2). Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma'nın (ABİA)⁹⁷ Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı başlığının Sınır Kontrolleri ve Göç bölümü altında ise Birlik, UKB için Cenevre Konvansiyonu ve Protokol ile uyumlu bir ortak politika oluşturmakla görevlendirilmiştir (Başlık V, Bölüm 2, Md. 78). Üye devletlerin katılmamaları (*opt-out*) veya kısmen katılmaları (*opt-in*) mümkün olan bu başlıkta, subsidiarite ilkesine göre Birliğin üye devletlerle yetki paylaşımı ve olağan yasal prosedür esastır. UKB ile ilgili diğer birincil hukuk kaynağı, insan haklarıdır. ABA genel hükümlerinde, AB'nin tasarruflarında insan haklarına riayet edeceği belirlenmiştir (Md. 2). Sadece AB'yi değil, üye devletleri de bağlayıcı olan (ABA, Md. 6.1) Temel Haklar Şartı,⁹⁸ sığınma hakkını, insan hakları kapsamında tanımaktadır (Md. 18). Kurucu antlaşmalarda entegrasyon, UKB özelinde kapsamamıştır. Birlik, ortak göç politikası çerçevesinde (ABİA, Md. 79) üye devletlerin, topraklarında “yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının entegrasyonunu teşvik amaçlı girişimlerini özendirmeye ve desteklemeye” yönelik düzenlemeler yapabilir, ancak üye devletler arasında yasal uyumlaşmaya (*harmonisation*) yol açacak düzenlemelerden men edilmiştir (ABİA, Md. 79.4).

AOSS'nin ikincil hukuki araçları, 1999 Tampere Zirvesi'ni takiben 2000-2006 yıllarında çıkarılan tüzük ve direktiflerden oluşmaktadır (ilk aşama). Bunların büyük kısmı 2012-2013 yıllarında yenilenmiştir (ikinci aşama). 2015 krizini takiben Komisyon, mevzuatın tekrar yenilenmesi için çağrıda bulunmuş olup, süreç devam etmektedir.⁹⁹ Ek olarak, AOSS mevzuatı dışında, göç politikası kapsamında yer alan üç hukuki araç, UKB ile ilgili hükümler içermektedir.¹⁰⁰ Çalışmada, bu tüzük ve direktifler de taranmıştır.

Entegrasyon yaklaşımını ortaya çıkarmak üzere ilk olarak, tüzük ve direktiflerin metinlerinde entegrasyon ve ilgili terimler (asimilasyon, adaptasyon, uyum) kontrol edilmiştir. Ardından, entegrasyon göstergelerinin varlığı tespit edilmiştir. Aşağıdaki tabloda, mevzuatın entegrasyon içeriği, genel itibariyle gösterilmektedir.

⁹⁷ *Treaty on the Functioning of the European Union*, OJ C 326/47, 26.10.2012.

⁹⁸ *Charter of Fundamental Rights of the European Union*, OJ C 326, 26.10.2012.

⁹⁹ IARLJ-Europe, “An Introduction to the Common European Asylum System for Courts and Tribunals: A Judicial Analysis” (EASO, 8.2016), 15-17, Erişim Tarihi: 5.2.2021. https://www.iarmj.org/iarjlj-documents/general/Introduction_to_the_CEAS_FINAL.pdf.

¹⁰⁰ Ibid., 18.

Tablo 1: Mevzuatın Genel Entegrasyon İçeriği

Mevzuat	Kavram	Göstergeler
AOSS		
Eurodac Tüzüğü ¹⁰¹ (2013) (ET)	Yok	Yok
Sığınma Prosedürleri Direktifi ¹⁰² (2013) (SPD)	Yok	Yok
(Dublin III) Komisyon Uygulama Tüzüğü ¹⁰³ (2003) (KUT)	Yok	Yok
Dublin III Tüzüğü (2013) ¹⁰⁴ (D3T)	Yok	Var
Kabul Koşulları Direktifi ¹⁰⁵ (2013) (KKD)	Yok	Var
Geçici Koruma Direktifi (2001) ¹⁰⁶ (GKD)	Yok	Var
Kalifikasyon Direktifi (2012) ¹⁰⁷ (KD)	Var	Var
Göç Politikası		
Geri Dönüş Direktifi ¹⁰⁸ (2008) (GDD)	Yok	Yok
Aile Birleşimi Direktifi ¹⁰⁹ (2003) (ABD)	Var	Var
Uzun Süreli Oturma Direktifi ¹¹⁰ (2003) (USOD)	Var	Var

Entegrasyon kavramına sadece, ilki AOSS, diğer ikisi göç politikası kapsamında yer alan üç düzenlemede rastlanmıştır: Kalifikasyon (KD), Aile Birleşimi (ABD) ve Uzun Süreli Oturma (USOD) direktifleri. AOSS kapsamındaki Dublin III Tüzüğü (D3T), Kabul Koşulları (KKD) ve Geçici Koruma (GKD) direktifleri, entegrasyon terimini içermemektedir. Ancak, entegrasyon göstergelerine ilişkin hükümleri bulunduğu için, değerlendirme kapsamına alınmıştır. Diğer tüzük ve direktifler, çalışmanın dışında bırakılmıştır.

A. Entegrasyon Kavramı

Mevzuat, entegrasyonu tanımlamamıştır. Ancak kavramın içeriğine dair, bağlayıcı olmayan AB belgelerine atıf yapılmıştır. KD, Ortak Temel

¹⁰¹ EU 603/2013, OJ L 180, 29.6.2013.

¹⁰² 2013/32/EU, OJ L 180, 29.6.2013.

¹⁰³ EC 1560/2003, OJ L 222, 5.9.2003.

¹⁰⁴ EU 604/2013, OJ L 180, 29.6.2013.

¹⁰⁵ 2013/33/EU, OJ L 180, 29.6.2013.

¹⁰⁶ 2001/55/EC, OJ L 212/12, 7.8.2001.

¹⁰⁷ 2011/95/EU, OJ L 337, 20.12.2011.

¹⁰⁸ 2008/115/EC, OJ L 348, 24.12.2008.

¹⁰⁹ 2003/86/EC, OJ L 251, 3.10.2003.

¹¹⁰ 2003/109/EC, OJ L 16, 23.1.2004. 2011 değişikliğiyle, bağlı koruma ve mülteci statüsündeki bireyleri kapsar hale getirilmiştir. 2011/51/EU, OJ L 132, 19.5.2011.

Entegrasyon İlkeleri'ne (*Common Basic Principles for Integration*) atıf yapmıştır (para. 48). Bunlar, üye devletlerin, 14.11.2004 tarihli Adalet ve İçişleri Konseyi kararı uyarınca, ulusal politikalarında izlemeyi vaat ettiği ilkelerdir. Burada entegrasyon, göçmen ve toplum arasında iki yönlü bir süreç olarak tarif edilmiş ve üye devletlerin AB değerlerini gözeterek, entegrasyonu teşvik etmesi benimsenmiştir.¹¹¹ ABD, 1999 Tampere Zirvesi kararlarına atıfla, Birlik topraklarında yasal olarak ikamet eden yabancıların “hak ve yükümlülüklerinin, AB vatandaşlarınıninkine yakınlaştırması” (para. 3) ve aile üyelerinin entegrasyonunun teşvik edilmesi gerektiğini belirtmiştir (para. 15). Entegrasyonu Birlik topraklarında uzun süre ikamet eden üçüncü ülke vatandaşları bağlamında ele alan USOD'da, benzer ifadeler mevcuttur (para. 4, 12). Öte yandan, ABD ve USOD, entegrasyonun üye devletlerin göçmenlere getireceği entegrasyon koşulluğunu kabul etmektedir (ABD, Md. 7.2; USOD, Md. 5.2).

Kavramın UKB'ye özgü hükümlerdeki kullanımına bakıldığında, diğer göçmenlerden farklı olarak, entegrasyonun UKB'nin görevi değil, sadece hakkı şeklinde ele alındığı görülmektedir. KD, üye devletleri, UKB'nin özel ihtiyaç ve zorluklarını dikkate alarak, entegrasyon programlarına ve imkanlarına erişimini sağlamakla yükümlü kılmıştır (para. 41, 47, Md. 34). Üye devletler, aile birleşiminde diğer göçmenlere uygulayabildikleri entegrasyon koşulluluğunu, UKB'nin aile bireylerine uygulayamayacaktır (ABD, Md. 7.2). USOD ise, uzun süreli oturma izninin UKB'nin entegrasyonunu sağlamadaki olumlu işlevine dikkat çekerek, üye devletleri onlara bu hakkı sağlamaya davet etmektedir (para. 1, 6).

Bulgular, entegrasyonun akademik literatürde ve BM yaklaşımında olduğu gibi hem toplumda, hem de UKB'de değişim gerektirecek bir süreç olarak görüldüğünü göstermektedir. Entegrasyon, üye devletlerin politika eğilimlerindeki gibi hem hak hem görev olarak değil, BM yaklaşımında olduğu gibi sadece hak olarak değerlendirilmiştir. Burada entegrasyon fırsatını, devletlerin yaratması gerekmektedir. Öte yandan, aşağıda görüleceği gibi, entegrasyon için temel oluşturan birçok konuda mevzuat, üye devletlerdeki durumu yansıtacak şekilde, UKB kategorileri arasında ayırım yapmaktadır. Oysa BMMYK, her ne kadar Konvansiyon kapsamında yer almasa da, mülteciler dışındaki UKB'nin entegrasyonunun da, olabildiğince teşvik edilmesini önermiştir.¹¹²

¹¹¹ Council of the European Union, “Press Release: 2618th Council Meeting - Justice and Home Affairs. 14615/04 (Presse 321)”, 19.11.2004, Erişim Tarihi: 5.2.2021. https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/jha/82745.pdf.

¹¹² UNHCR, “Note on Integration”, 1-4.

B. Yasal Entegrasyon

Bu çalışmada incelenen AOSS mevzuatı (D3T, KKD, GKD, KD), sığınma sürecindeki farklı dönemler ve farklı UKB gruplarına göre birbirinden ayrılmaktadır. D3T, AB sınırlarında uluslararası koruma altına alınma başvurusunu değerlendirmekle yükümlü üye devleti belirler (Md. 1). KKD, başvuru sürecindeki yaşam koşullarını düzenler (Md. 1). GKD, büyük sayıda sığınmacının AB'ye girişi halinde durumları netleşene kadar verilen kısa süreli bir güvence olan geçici koruma statüsünü düzenler (Md. 2). KD'nin amacı, mülteci ve bağlı koruma statülerinin tüm üye devletlerde aynı kriterlere tabi olması ve bu bireylere asgari koşulların sağlanmasıdır (para. 12). Bağlı koruma statüsü, Cenevre Konvansiyonu çerçevesinde tanımlanan mültecilerin dışında kalan, ancak geri dönmesi halinde idam, insanlık dışı muamele veya siyasi şiddete maruz kalabilecek "ciddi zarar" tehlikesi altındaki bireylere (Md. 15) verilir (Md. 2f). Aşağıdaki tabloda, yasal entegrasyon göstergelerini kapsayan maddeler sıralanmaktadır.

Tablo 2: Mevzuatta Yasal Entegrasyon Göstergeleri

Gösterge	İlgili Maddeler
Geri göndermeme ilkesi	D3T para. 3; KKD para. 4; GKD 3; KD 21
Hızlı süreçler	D3T 29; KKD 15, 24; KD 24, 31
Aile birliği	D3T 8-11; KKD 12; GKD 15; KD 23; ABD 9-12; USOD para. 20
Asgari oturma izni	GKD 8 (1 yıl); KD 24 (bağlı korumaya 1, mültecilere 3 yıl)
Ekonomik ve sosyal haklar	KKD 15-19; GKD 12-14; KD 26-33; ABD 7, 14; USOD 11
Hareket ve seyahat	KKD 7, 20 (kısıtlı); KD 33, 25 (serbest)
Uzun süreli oturma	USOD 4, 6-12 (5 yıl ikamet sonrasında)

Bireylere hak ve güvenceler sağlayan yasal statü, yasal entegrasyon için hayati bir alandır. Sığınma anından mülteci statüsüne uzanan kapsam farklılıkları göz önüne alındığında, AOSS mevzuatında ortak bir yasal entegrasyon yaklaşımının ortaya çıkması beklenemez. Yine de, geri göndermeme ilkesinin gözetilmesi ve aile birliğinin hedeflenmesi, UKB açısından asgari bir güvencenin sağlandığını göstermektedir. Belirsizliğin mümkün olduğunca çabuk giderilmesi, en azından ilke olarak ortaya konmuştur. Başvuru sürecini tamamlayan UKB'ye, süre ve koşullarla sınırlı oturma izni, ekonomik ve sosyal haklar sağlanmaktadır.

Bunların ötesinde, AOSS mevzuatının yasal entegrasyonu kolaylaştırıcı bir özelliği yoktur. İçerikte, uluslararası korumanın kısa süreli ve geçici bir

durum olduğu anlayışı hakimdir. Mülteci veya bağlı koruma statüsü edinen bireylere dahi uzun süreli oturum izni verilmesi gerekmemektedir. UKB'nin vatandaşlık kazanımının kolaylaştırılmasına dair herhangi bir hüküm yoktur. KD ile düzenlenen mülteci ve bağlı koruma statüsüne sahip bireyler dışındaki UKB'nin, hareket ve seyahat özgürlükleri de kısıtlanmıştır. Vatandaş ve yasal göçmenlerin ekonomik ve sosyal haklar açısından önceliği, sığınma başvurusu değerlendirilen (KKD, Md. 15-17) ve geçici koruma altındaki bireyler (GKD, Md. 12) için meşru kılınmıştır.

Göç alanındaki mevzuat da, konu ve kapsam açısından birbirinden farklıdır. ABD, “Üye Devletlerde yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının aile birleşimi hakkını kullanma koşullarını” düzenler (Md.1). ABD, sadece mülteci statüsüne sahip UKB'nin aile birleşimini kapsamakta olup, diğer üçüncü ülke vatandaşlarına kıyasla kolaylık sağlamaktadır (Md. 7.2, 9-12). USOD, uzun süreli oturum izinlerinin esaslarını ve dolaşım serbestisi uyarınca ikinci bir üye devlette kullanımını düzenler (Md. 1). Sadece bağlı koruma veya mülteci statüsüne sahip UKB'yi kapsamaktadır (Md. 3). USOD, UKB'ye uzun süreli oturum hakkının tanınmasından ziyade, tanınmayacağı veya geri çekileceği durumları düzenlemektedir (Md. 4, 8-9, 12).

BM yaklaşımı, UKB'nin hayatlarındaki belirsizliğin bir an önce giderilerek, kalıcı yasal statüye kavuşturulmasını önermiştir.¹¹³ Oysa mevzuatta, üye devletlerin en güvenceli kategori olan mültecilere dahi azami üç yıllık oturum izni vermesi yeterli görülmüştür ki, günümüzde üye devletlerde vatandaşlık kazanımı veya sürekli oturum izni edinmek için bu süre yeterli değildir. Dolayısıyla, UKB'nin üye devletlerde yerleşik hale gelmesi, ya sığınma koşullarının devam ettiğini kanıtlamasına, ya da göç politikası çerçevesinde oturum izni almasına bağlı hale getirilmiştir. Bu durum, BM yaklaşımından ziyade, üye devletlerdeki güvencesizleştirme eğilimi ile örtüşmektedir.

C. Sosyoekonomik Entegrasyon

Mevzuat, entegrasyon göstergeleri açısından en çok, sosyoekonomik entegrasyon unsurlarını içermektedir. Aşağıdaki tabloda, tüzük ve direktiflerin ilgili içeriği gösterilmektedir.

¹¹³ Ibid., 6.

Tablo 3: Mevzuatta Sosyoekonomik Entegrasyon Göstergeleri

Gösterge	İlgili Maddeler*
İstihdam	KKD 15 (-); GKD 12 (-); KD 26 (=); ABD 14.2, 14.3 (-); USOD 11.1a (=)
Mesleki eğitim	KKD 16 (-); GKD 12 (-); KD 26.2 (=); ABD 14.1c; USOD 11.1b (=)
Mesleki yeterlilik	KD para.44, 28 (=)
Örgün eğitim	KKD 14 (=); GKD 14 (=); KD 27.1 (=); ABD 14.1a; USOD 11.1b (=)
İskan	KKD 17-18; GKD 13.1; KD 32; ABD 7.1a (-); USOD 11.1f (=)
Sağlık	KKD 17.3, 17.4, 19; GKD 13.2, 13.4; KD 30 (=); ABD 7.1b (-)
Sosyal güvenlik	GKD 12 (-); KD 26.4; ABD 7.1c (-); USOD 11.1d (=)
Sosyal yardımlar	KKD 17.5 (-); GKD 13.2, 13.3, 13.4; KD 29 (=); ABD 7.1c (-); USOD 11.1d (=)

*UKB'nin üye devlet vatandaşları, AB vatandaşları veya ülkede yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşları ile kıyaslandığı durumlar mevcut ise şu şekilde belirtilmektedir: (=) denk düzeyde, (-) ikinci planda/çeşitli kısıtlamalar/devlet yükümlü değil.

Sosyoekonomik entegrasyon göstergeleri, haklar çerçevesinde düzenlenmiştir. KKD, GKD ve KD, sırasıyla, sığınma başvurusunun değerlendirilmesi, süresi bir yılı aşmayan geçici koruma ve UKB için daha güvenceli kategoriler olan bağlı koruma ve mülteci statülerinin edinilmesi durumundaki koşulları düzenlemektedir. Buna uygun olarak, KKD'den KD'ye, hakların genel düzeyi giderek yükselmektedir.

UKB, kabul sürecinde (KKD), işsizlik güvencesi gibi sosyal güvenlik uygulamalarına dahil edilmemiştir. Eğitim düzeyine denk istihdam fırsatlarının önünü açan bir faktör olan mesleki yeterliliklerin tanınması, acil durumda ülkesini terk etmek zorunda kalan UKB için oldukça zordur. AOSS mevzuatında sadece bağlı koruma altındakilere ve mültecilere mahsus olmak üzere, üye devletlere bu yeterlilikleri kanıtlayacak yöntemler geliştirme yükümlülüğü getirilmiştir (KD, Md. 28.2). Bu iki konu dışında, UKB'nin ev sahibi ülkede insani koşullarda ikamet edebilmesini, çalışabilmesini, mesleki becerilerini geliştirebilmesini, eğitim ve sağlık sistemine katılabildiğini, sosyal yardımlardan faydalanabilmesini sağlamak, tüm mevzuatta üye devletlerin yükümlülüğü olarak kapsanmıştır. Öte yandan, UKB birçok konuda, üye devlet vatandaşları, AB vatandaşları veya ülkede yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarından sonra gelmektedir.

Tüm UKB kategorilerinde, 18 yaşın altındakiler, örgün eğitime vatandaşlarla eşit düzeyde katılabilmektedir. Bunun dışındaki göstergelerde UKB, ancak bağlı koruma veya mülteci statüsü edindiğinde (KD), yahut uzun süreli oturma izni aldığı anda (USOD), vatandaşlarla eşit haklara sahip

olabilmektedir.¹¹⁴ Üye devletlerin, diğer UKB'ye (KKD, GKD, UKB'nin aile bireyleri için ABD) de imkanlar sağlaması gerekmektedir. Ancak bunlar, temel sağlık hizmetlerinden faydalanma gibi asgari, veya çalışma hayatına katılım gibi örneklerde vatandaş veya yasal göçmenlerden daha düşük düzeyde olabilecektir. UKB olsun olmasın, aile birleşimi yoluyla gelecek bireylerin (ABD) ekonomik ve sosyal hakları daha da kısıtlı olup, sosyal devlete maliyet getirmemesi esastır.

Mevzuat, haklar odaklı yaklaşımı ve sosyoekonomik göstergeleri açısından Konvansiyon ile örtüşmektedir. Örgün eğitim hakkı, azami düzeydedir. Öte yandan, BM yaklaşımı, UKB'ye diğer alanlarda da olabildiğince fırsat sağlanmasını savunurken,¹¹⁵ üye devletler mülteciler dışındaki UKB kategorileri için bunları kısıtlamaktadır.¹¹⁶ Bu açıdan AOSS ve ilgili mevzuatın, üye devletlerin politika eğilimine uygun şekilde, asgari müşterekler çerçevesinde hazırlandığı anlaşılmaktadır. Devletlere, eşit muamele gerektiren durumlarda dahi istisna ve muafiyet alanları açılmıştır.

D. Sosyokültürel Entegrasyon

AB hukuku, ev sahibi ülke toplumu odaklı sosyokültürel entegrasyon göstergelerini (ayrımcılığın önlenmesi ve yabancı düşmanlığıyla mücadele),¹¹⁷ insan hakları mevzuatında kapsamaktadır. İncelenen tüzük ve direktiflerde, bu mevzuata, sadece temel haklar ve insan onuru açısından, ilkesel olarak atıf yapılmıştır.¹¹⁸ Üye devletlere özel yükümlülükler getirilmemiştir.

UKB'nin adaptasyonuna ilişkin göstergelere bakıldığında, sosyoekonomik entegrasyon alanıyla kesişen eğitim öne çıkmaktadır. Örgün eğitimin yanında, yetişkin eğitime ilişkin düzenlemeler mevcuttur.

¹¹⁴ KD kapsamında, mülteci veya bağlı koruma statüsü sahipleri, istihdam koşulları ve mesleki eğitim (Md. 26.2), örgün ve yetişkin eğitimi (Md. 27) ile sağlık hizmetlerine erişimde (Md. 30.1) vatandaşlarla eşit haklara sahiptir. Sosyal yardımlarda kural olarak vatandaşlarla eşittirler (Md. 29.1), ancak bağlı koruma sahiplerine destek, asgari düzeye indirilebilir (Md. 29.2). Sosyal güvenlik sistemine katılımda, "yürürlükteki kanunlar" dışında bir ölçüt yoktur (Md. 26.4). USOD'un eşit muamele hükmü, mesleki yeterliliklerin tanınması ve sağlık hizmetleri dışındaki göstergelerde vatandaşlarla eşit muameleyi gerektirir (Md. 11.1). Ancak istihdamda Avrupa Ekonomik Alanı vatandaşlarına öncelik verilebilir (Md. 11.3a), yetişkin eğitime ek koşullar getirilebilir (Md. 11.3b), sosyal yardımlar ve sosyal güvenlik destekleri asgari düzeye indirilebilir (Md. 11.4).

¹¹⁵ UNHCR, "Local Integration"; "Global Consultations", "Note on Integration".

¹¹⁶ Tanner, "Overwhelmed"; EASO, "Annual Report", 88, 93.

¹¹⁷ UNHCR, "Local Integration".

¹¹⁸ Örneğin, KD, para. 9, 16, 18, 20, 35; USOD, para.3.

Devletlerin yükümlülüğü, UKB kategorisine göre değişmektedir. Sadece mülteci veya bağlı koruma statüsü (KD, Md. 26.2, 27) veya uzun süreli oturma izni sahipleri (USOD, Md. 11.1b), vatandaşlarla eşit haklara sahiptir. Başvuru sürecindekilere imkan sağlanması, sadece tavsiye edilmiştir (KKD, Md. 16). Geçici koruma altındaki bireyler söz konusu olduğunda, üye devletler AB vatandaşlarına ve yasal göçmenlere öncelik tanıyabilir (GKD, Md. 12). Sosyoekonomik entegrasyonla kesişen bir diğer konu olan dil ise daha ziyade UKB'nin anadili üzerinden düzenlenmiştir.¹¹⁹ Evsahibi ülke dilinin öğrenilmesi, sadece KD'de yer almaktadır. Üye devletler, bağlı koruma veya mülteci statüsüne sahip bireylere, entegrasyon programları çerçevesinde evsahibi ülke dilini öğrenme olanağı sağlamalıdır (para. 47). Entegrasyon programlarına katılma, UKB'nin hakkı olarak düzenlenmiştir (Md. 34). Aile birleşiminin sosyokültürel entegrasyondaki işlevi, sadece ABD'nin giriş kısmında belirtilmiştir. Burada aile hayatı, "entegrasyonu kolaylaştıracak sosyokültürel istikrara yardımcı" olarak nitelendirilmiştir (para. 4).

Sosyokültürel entegrasyon kapsamının kısıtlılığı, Konvansiyon metni ve BMMYK belgelerinde de tespit edilmiştir. AOSS ve ilgili mevzuatta ayrımcılığın önlenmesi olmasa da, eğitim alanında eşit muamele ve entegrasyon programlarına erişim, kısmen düzenlenmiştir. Bunların sadece bazı UKB kategorileri için geçerli olması, BM yaklaşımından ziyade, üye devlet politikalarında tespit edilen durumu yansıtmaktadır.

Sonuç

BM çatısı altında geliştirilen insani yaklaşım çerçevesinde UKB, diğer göçmenlerden farklı şekilde değerlendirilmeli ve yaşam koşullarını düzeltecek önlemler alınmalıdır. Uluslararası koruma ihtiyacı prensipte geçicidir, ancak pratikte UKB de diğer göçmenler gibi, ülkesine uzun yıllar geri dönememektedir. Bu nedenle BMMYK, Konvansiyon'da mültecilerle sınırlı olan uygulamaların, diğer UKB kategorilerini kapsayacak şekilde genişletilmesini ve ev sahibi ülkede kalma süresi sınırlı da olsa, entegrasyonun teşvik edilmesini önermiştir. BM yaklaşımı, entegrasyonu UKB için bir hak olarak ele almaktadır. Öte yandan, AB üyesi ülkelerde göç karşıtı tutumların yükselişi ve göçün güvenlikleştirilmesine bağlı olarak benimsenen kısıtlayıcı politikalar, sığınmaya da uygulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, özellikle 2015 krizini takiben, UKB'nin entegrasyonu, diğer

¹¹⁹ Üye devletler, UKB'ye hak ve yükümlülüklerini, anlayabileceği bir dilde bildirilmelidir (KKD, Md. 5.2; GKD, Md. 9; KD, Md. 22).

göçmenlerde olduğu gibi, haktan çok görev olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Bu çalışma, UKB'nin entegrasyonu konusunu, AOSS ve ilgili mevzuatta, BM yaklaşımı ve üye devletlerin politika eğilimleri ile mukayeseli olarak analiz etmeyi hedeflemiştir. İlk olarak, mevzuatın genel entegrasyon yaklaşımı incelenmiştir. Birincil hukukun yasal uyumlaşmayı men ettiği koşulda, entegrasyon terimine nadiren rastlanmıştır. Yine de, gerek terimin kullanılma biçiminden, gerekse entegrasyonla ilintili içerikten, entegrasyon kavramlaştırmasının BM yaklaşımı ile uyumlu olduğu anlaşılmıştır.

İkinci olarak, mevzuatın yasal, sosyoekonomik ve sosyokültürel entegrasyon alanlarına dair içeriği incelenmiştir. Konvansiyon'da olduğu gibi, bu mevzuatta da entegrasyon, göstergeler üzerinden ve haklar temelinde düzenlenmiştir. Entegrasyona ilişkin içeriğin BM çerçevesindeki gibi, ağırlıklı olarak sosyoekonomik göstergelerden oluştuğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde, sosyokültürel entegrasyon içeriği, son derece kısıtlıdır.

Yasal entegrasyon göstergelerine bakıldığında, aile birleşimine getirilen kolaylıklar dışında, AOSS ve ilgili mevzuatın üye devletlerin kısıtlayıcı yaklaşımına koşul olarak düzenlendiği görülmüştür. BM yaklaşımının önerdiği sürekli oturma ve vatandaşlık kazanımını kolaylaştırma, mevzuat hükümlerinde kapsamamıştır. Uzun süreli oturma dahi, sığınma değil, göç politikası alanındaki hukuki araçlarla düzenlenmiş, UKB için özel bir kolaylık sağlanmamıştır. Üye devletlerin bağlı koruma veya mülteci statüsü dışında kalan UKB'nin hareket özgürlüğünü kısıtlaması ve oturma izinlerini kısa süreli tutması, bu mevzuatla meşrulaştırılmaktadır.

Mevzuat, sosyal güvenlik sistemine katılım dışındaki sosyoekonomik entegrasyon göstergeleri açısından, tüm UKB kategorileri için üye devletleri sorumlu kılmaktadır. Ancak, üye devlet yükümlülükleri asgari düzeyde tutulmuştur. Örgün eğitim dışındaki unsurlarda, UKB kategorilere ayrılmış, değerlendirme sürecindeki ve geçici koruma altındaki bireylere kısıtlamalar getirilmiştir. Üye devletlerin birçok konuda kendi vatandaşlarına, AB vatandaşlarına veya ülkelerinde yasal olarak ikamet eden diğer üçüncü ülke vatandaşlarına öncelik verme hakkı, saklı tutulmuştur. Bu çerçevede, diğer UKB kategorilerinin mültecilerle benzer şekilde değerlendirilmesini ve haklarının vatandaşlarınkine olabildiğince yakınlaştırılmasını öneren BM yaklaşımından çok uzaktır.

Mevzuatta sosyokültürel entegrasyonun kısıtlı ve dolaylı şekilde kapsanması, beklenen bir durumdur, çünkü sosyokültürel entegrasyon, ulusal

kimlikle - ve dolayısıyla egemenlikle - yakından ilgilidir. Bu alanda devletin ve ev sahibi ülke toplumunun üzerine düşen görev olan ayrımcılığın önlenmesi, AB hukukunda insan hakları çerçevesinde kapsandığından, incelenen mevzuattan bulgu edinilememiştir. Sosyokültürel entegrasyonun UKB'nin iradesine bağlı olan kısmında ise üye devletlerin yetişkinlerin eğitimi önündeki engelleri kaldırması, vatandaş veya yasal göçmenlerle eşit fırsatlar sunması gerekmektedir. Ancak hükümler, genellikle tavsiye niteliğindedir. Üye devletlerin, dil öğrenme ve entegrasyon programlarına erişimde, sadece bağlı koruma veya mülteci statüsüne sahip bireylere karşı yükümlülüğü vardır.

Diğer göçmenler gibi UKB'nin de entegrasyonu, kendi iradeleri kadar, hatta belki daha da fazla, onlara sağlanacak imkanlara bağlıdır. Kavramlaştırma ve genel çerçeve itibariyle BM yaklaşımına yakın da olsa, mevzuat, büyük oranda üye devletlerin politika eğilimlerini yansıtmaktadır. Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanının bu kısmındaki düzenlemeler, prensipte ulusüstü niteliktedir. Ancak mevzuat, göç kadar sığınmayı da sorun olarak gören, UKB'nin haklarını olabildiğince kısıtlayan üye devletlerin asgari müşterekleri ötesine geçememiştir. Üye devletlerin ileride getirebilecekleri kısıtlamaların önü açılmıştır. Özellikle yasal statü alanındaki güvencesizleştirme, entegrasyonu riske sokmaktadır. Geleceğini göremeyen bireylerin, buldukları topluma adapte olma isteği de, kısıtlı olacaktır.

Kaynakça

- Ager, Alastair, ve Alison Strang. "Understanding Integration: A Conceptual Framework". *Journal of Refugee Studies* 21, no 2 (2008): 166-91.
- Amnesty International. "Kosovo (Serbia): No Forcible Return of Minorities to Kosovo". EUR 70/004/2007, 31.5.2007. Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.refworld.org/topic,50ffbce510,50ffbce537,4666d88a2,0,,,SRB.html>.
- Berry, John W. "Immigration, Acculturation, and Adaptation". *Applied Psychology* 46, no 1 (1997): 5-34.
- Brouwer, Evelien. "Immigration, Asylum and Terrorism: A Changing Dynamic Legal and Practical Developments in the EU in Response to the Terrorist Attacks of 11.09". *European Journal of Migration and Law* 4 (2003): 399-324.
- Carrera, Sergio. "A Comparison of Integration Programmes in the EU: Trends and Weaknesses". CEPS Challenge Papers, 1.3.2006. Erişim Tarihi: 5.2.2021.

<https://www.ceps.eu/ceps-publications/comparison-integration-programmes-eu-trends-and-weaknesses/>.

Castles, Stephen, ve Mark J. Miller. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York: Guilford Press, 2003.

Ceyhan, Ayşe, ve Anastassia Tsoukala. "The Securitization of Migration in Western Societies: Ambivalent Discourses and Policies". *Alternatives* 27, no 1_suppl (2.2002): 21-39.

Cheong, Pauline H., Rosalind Edwards, Harry Goulbourne, ve John Solomos. "Immigration, Social Cohesion and Social Capital: A Critical View". *Critical Social Policy* 27, no 1 (2007): 24-49.

Coman, Ramona ve Cécile Leconte. "Contesting EU Authority in the Name of European Identity: the New Clothes of the Sovereignty Discourse in Central Europe," *Journal of European Integration* 41, no 7 (2019): 855-870.

Council of the European Union. "Press Release: 2618th Council Meeting - Justice and Home Affairs. 14615/04 (Presse 321)". 19.11.2004. Erişim Tarihi: 5.2.2021. https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/jha/82745.pdf.

Çilingir, Sevgi. "Kriz Gündeminde AB Göç Politikasının Yetkiler, Hedefler ve Araçlar İtibariyle Değerlendirilmesi: Sınır Yönetimi Örneği". *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi* 19, no 1 (19.6.2018): 19-49.

da Costa, Rosa. "Rights of Refugees in the Context of Integration: Legal Standards and Recommendations". Legal and Protection Policy Research Series. Geneva: UNHCR Division of International Protection Services, 6.2006. Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.unhcr.org/44bb90882.pdf>.

EASO. "Annual Report on the Situation of Asylum in the EU 2018". EASO, 24.6.2019. Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://easo.europa.eu/easo-annual-report-2018>.

ECRE. "Position on Returns to Kosovo". 1.6.2000. Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.refworld.org/topic,50ffbce510,50ffbce537,3ae6a665c,0,,,SRB.html>.

ECRE. "Position on the Integration of Refugees in Europe". 12.2002. Erişim Tarihi: 5.2.2021. https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/07/ECRE-Position-on-the-Integration-of-Refugees-in-Europe_December-2002.pdf.

Entzinger, Han, ve Renske Biezeveld. "Benchmarking in Immigrant Integration". Rotterdam: European Research Centre on Migration and Ethnic Relations. 8.2003. Erişim Tarihi: 5.2.2021. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/legal-migration/pdf/general/benchmarking_final_en.pdf.

- Favell, Adrian. *Philosophies of Integration - Immigration and the Idea of Citizenship in France and Britain*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1998.
- Feller, Erika. "Refugees are not Migrants". *Refugee Survey Quarterly* 24, no 4 (1.12.2005): 27-35.
- Freeman, Gary P. "Immigrant Incorporation in Western Democracies". *International Migration Review* 38, no 3 (2004): 945-69.
- Gilbert, Geoff. "Is Europe Living Up to Its Obligations to Refugees?" *The European Journal of International Law* 15, no 5 (2004): 963-87.
- Guild, Elspeth, Kees Groenendijk ve Sergio Carrera. "Understanding the Context of Community: Illiberal Practices in the EU?" İçinde *Illiberal Liberal States: Immigration, Citizenship and Integration in the EU*, ed. E. Guild, K. Groenendijk, ve S. Carrera, (Farnham: Ashgate, 2009), 1-25.
- Gündüz, Berna, "Non-Refoulement Principle in The 1951 Refugee Convention and Human Rights Law", *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi* 5, no 10 (2018): 13-23.
- IARLJ-Europe. "An Introduction to the Common European Asylum System for Courts and Tribunals: A Judicial Analysis". EASO. 8.2016. Erişim Tarihi: 5.2.2021. https://www.iarmj.org/iarlj-documents/general/Introduction_to_the_CEAS_FINAL.pdf.
- Joppke, Christian, ve Eva Morawska. "Integrating Immigrants in Liberal Nation - States: Policies and Practices" İçinde *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States*, ed. Christian Joppke ve Eva Morawska, (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2002), 1-36.
- Karamanidou, Lena. "The Securitisation of European Migration Policies: Perceptions of Threat and Management of Risk" İçinde *The Securitisation of Migration in the EU: Debates since 9/11*, ed. Gabriella Lazaridis ve Kursheed Wadia, (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015), 37-61.
- Kessler, Alan E. ve Gary P. Freeman. "Public Opinion in the EU on Immigration from Outside the Community", *Journal of Common Market Studies* 43, no 4 (2005) 825-850.
- Mestheneos, Elizabeth, ve Elizabeth Ioannidi. "Obstacles to Refugee Integration in the European Union Member States". *Journal of Refugee Studies* 15, no 3 (1.9.2002): 304-20.
- Michalowski, Ines. "Liberal States - Privatised Integration Policies?" İçinde *Illiberal Liberal States: Immigration, Citizenship and Integration in the EU*, ed. Elspeth Guild, Kees Groenendijk ve Sergio Carrera (Farnham: Ashgate, 2009), 259-275.
- Nicholson, Frances. "The Right to Family Life and Family Unity of Refugees and Others in Need of International Protection and the Family Definition Applied".

- UNHCR Division of International Protection. 1.2018. Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.unhcr.org/5a8c40ba1.pdf>.
- Phillimore, Jenny, ve Lisa Goodson. "Making a Place in the Global City: The Relevance of Indicators of Integration". *Journal of Refugee Studies* 21, no 3 (2008): 305-25.
- Robila, Mihaela J. "Refugees and Social Integration in Europe". United Nations Expert Group Meeting, New York, 15.5.2018. Erişim Tarihi: 5.2.2021. https://www.un.org/development/desa/family/wp-content/uploads/sites/23/2018/05/Robila_EGM_2018.pdf.
- Sigona, Nando. "Refugee Integration(s): Policy and Practice in the European Union". *Refugee Survey Quarterly* 24, no 4 (2005): 115-22.
- Sosic, Lovorka, Sara Kekus, ve Antonia Pindulic. "Croatia's Violent Pushbacks of Refugees and Asylum-Seekers". *Open Democracy*, 5.11.2019. Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/croatias-violent-pushbacks-of-refugees-and-asylum-seekers/>.
- Soysal, Yasemin. *Limits of Citizenship: Migrants and Postnational Membership in Europe*. Chicago: University of Chicago Press, 1994.
- Strang, Alison, ve Alastair Ager. "Refugee Integration: Emerging Trends and Remaining Agendas". *Journal of Refugee Studies* 23, no 4 (2010): 589-607.
- Tanner, Arno. "Overwhelmed by Refugee Flows, Scandinavia Tempers its Warm Welcome". *Migration Information Source*, 16.2.2016. Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.migrationpolicy.org/article/overwhelmed-refugee-flows-scandinavia-tempers-its-warm-welcome>.
- Terpan, Fabien. "Soft Law in the European Union: The Changing Nature of EU Law". *European Law Journal* 21, no 1 (2015): 68-96.
- UNHCR. "Commentary on the Refugee Convention 1951 Articles 2-11, 13-37". Geneva: UNHCR Division of International Protection Services, 1997. Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.unhcr.org/3d4ab5fb9.pdf>.
- UNHCR. "Conclusion on Local Integration". Executive Committee of the High Commissioner's Programme, 7.10.2005. Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.unhcr.org/excom/exconc/4357a91b2/conclusion-local-integration.html>.
- UNHCR. "Conclusion on the Provision of International Protection Including Through Complementary Forms of Protection". Executive Committee of the High Commissioner's Programme, 7.10.2005. Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.unhcr.org/43576e292.html>.
- UNHCR. "Global Consultations on International Protection/Third Track: Local Integration". 25.4.2002. Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.refworld.org/docid/3d6266e17.html>.

- UNHCR. “Note on the Integration of Refugees in the European Union”. 5.2007.
Erişim Tarihi: 5.2.2021.
<https://www.unhcr.org/protection/integration/463b462c4/note-integration-refugees-european-union.html>.
- UNHCR. “The Refugee Convention, 1951: The Travaux Preparatoires Analysed with a Commentary by Dr Paul Weis”. UNHCR, 1990. Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.unhcr.org/4ca34be29.pdf>.
- UNHCR. “UNHCR Note on Refugee Integration in Central Europe”. Budapest: UNHCR, 4. 2009. Erişim Tarihi: 5.2.2021. <https://www.refworld.org/docid/4bfe70d72.html>.
- Valtonen, Kathleen. “Resettlement of Middle Eastern Refugees in Finland: The Elusiveness of Integration”. *Journal of Refugee Studies* 11, no 1 (1.1.1998): 38-60.
- Yıldız, Ayselin. “Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık”, *Göç Araştırmaları Dergisi* 3, no 1(2017): 48-49.

